

Kosova'da Anadilinde Eğitime İlişkin Lise Öğrencilerinin Görüşleri

Bilal Yıldırım¹

Abstract: In this research aiming to how policy of intercultural education is and determining high school students' views related to education in the native language, a data gathering instrument, consisted of 11 questions has been used. The data were gathered from 513 the same high school students, studying with their native languages such as Albanian, Turkish and Bosnian in Kosovo. Arrangements are available that minority communities are able to use their native language and has right of native language education in laws of Kosovo. Although education applications of minority communities have not important interruptions, there are some inadequacies and deficiencies in the educational materials They support thoughts vigorously that different native language education has not prevented creating modern society and varieties have provided richness and opportunity in the same class or school. Students aim higher education abroad at remarkable rate. In case of preference for different language rather than their own language as education language, Turkish and English are preferred significantly. The majority of the students think that there will not be any negative effect of education with native language at individual and social level. Group approaching to differences fairly tolerantly is students that studies with Bosnian language. It has been determined that communications of students studying different native language continue at the outside school.

Keywords: Kosovo, Intercultural Education, Native Language, Education with Native language,

Özet: Kosova'da anadilinde eğitime ilişkin lise öğrencilerinin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada, araştırmacı tarafından geliştirilen 10 sorudan oluşan yapılandırılmış gözlem formu veri toplama aracı kullanılmıştır. Kosova'da aynı okulda Arnavutça, Türkçe ve Boşnakça eğitim gören lise öğrencilerinden oluşan 513 öğrenciden veri toplanmıştır. Öğrenciler genel olarak kültürel ve dilsel farklılığa olumlu bakmaktadırlar. Aynı sınıfta ve/veya aynı okulda farklı anadilinde eğitim verilmesinin

1 İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Öğretim Üyesi bilal.yildirim@iszu.edu.tr; bildirim61@hotmail.com

modern bir toplumun oluşmasına engel olmadığı, farklılıkların zenginlik ve fırsat oluşturduğu düşüncesi ağır basmaktadır. Öğrenciler dikkat çekici oranda ülke dışında yükseköğrenimi hedeflemektedirler. Eğitim dili olarak kendi anadilinden farklı bir dili tercihleri söz konusu olduğunda Türkçe ve İngilizce ön plana çıkmaktadır. Öğrencilerin çoğunluğu farklı anadillerinde eğitimin bireysel ve toplumsal düzeyde olumsuz bir etkisinin olmayacağı düşüncesindedir. Farklılıklara en hoşgörülü yaklaşan grup Boşnakça öğrenim gören öğrencilerdir. Farklı anadilinde öğrenim gören öğrencilerin okul dışında da iletişimlerinin devam ettiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kültürlerarası Eğitim, Anadili, Anadilinde Eğitim, Kosova, Eğitim Politikası.

Giriş

Uzun süre birlikte yaşayan topluluklar aynı dili kullanmış ve bir takım ortak değerler oluşturmuşlardır. Bu ortak değerlerin tümü o toplumun kültürüdür. Kültür, bir milletin problemlerini çözmeye biçimleri, birbirleriyle ve başkalarıyla ilişki kurma şekilleri ve düşünce yapılarını yansıtan karmaşık bir olgudur (Naylor, 1996,16). Kısaca kültür, bir milletin yaşama biçimi olarak tanımlanmaktadır. Kültürün oluşturulması ve aktarılmasında temel etken olan eğitim, dil aracılığıyla gerçekleştirilebilmektedir. Bir ülkede farklı ana dilleri konuşan insanların kendi ana dilinde eğitim görmesi olarak tanımlanan kültürlerarası eğitimde dil önemli bir olgu olarak görülmektedir. Bu görüşü destekleyen bazı araştırmalar yapılmıştır. Ana dilini iyi öğrenemeyen bireylerin diğer alanlarda başarılı olmaları beklenemez. Çocuğa kendi ana dilini öğretmede ve kasıtlı kültürlenme sürecinde, çocuğun dil öğrenme ortamı uygun duruma getirilmelidir (Durmuşçelebi, 2007). Bunun için çocuğun okulu sevmesinin sağlanması, olumlu iletişime imkân sağlayan ortamın hazırlanması, özellikle öğrenim hayatının ilk yıllarında çok daha önemlidir.

Dil, insanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşmadır. Bir başka ifadeyle dil, düşünce ve duyguları bildirmeye yarayan herhangi bir anlatım aracıdır (TDK, 2011). Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan doğal bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir (Ergin, 1985). *Anadil*, aynı kökten gelen çeşitli dillerin varsayılan kaynağı (TDK, 2001) şeklinde veya bir ya da birçok dilin kaynaklandığı dil olarak ifade edilmektedir. Örneğin Latince, Romen dillerine göre bir ana dildir (Vardar, 1998). Ana dil ile ana dili kavramı ifade olarak yakın olmakla beraber anlam ve içerik bakımından ayrı ve yazılışı da farklıdır. *Anadili*, insanın doğup büyüdüğü aile ve soyca bağlı bulunduğu toplum çevresinden öğrendiği, bilinçaltına kadar inebilen ve kişilerle toplum arasındaki ilişkilerde en güçlü bağı oluşturan dildir (TDK, 2011). Sair, ana dilini "Ortak dilin aynı olduğu veya olmadığı durumlarda, bireyin okul öncesi dönemde evinde, mahallesinde, köyünde daha çok ağız özellikleriyle konuşulan dil" olarak tanımlamaktadır (Sağır, 2007).

Kuramsal Çerçeve

Birçok ülkede büyük çoğunluğun konuştuğu dilin yanında küçük toplulukların konuştuğu birden fazla dil bulunmaktadır. Çoğunluğun ana dili genelde o ülkenin resmi dili olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte İsviçre, Belçika, Hollanda ve en

yeni devlet olan Kosova gibi bazı ülkelerde birden fazla resmi dil kullanılabilir. Bazı ülkelerde çoğunluğun dili resmi dil olarak kullanılırken azınlıklara da uluslararası anlaşmalarla ya da anayasa ve yasalarındaki düzenlemelerle anadillerinde eğitim görme imkânı tanınmaktadır.

Oran (1991), Tsitselikés (1996) ve Sella-Mazi (2001)'e göre bir ülkede azınlık gruplardan söz edebilmek için bazı ölçütlerin bulunması gerekmektedir (Akt. Kelağa Achmet, 2005):Toplumun çoğunluğunu oluşturan gruptan farklı ve onlardan dil, din ve etnik köken olarak ayrılan bir grubun varlığı; köken, dil ve din gibi öğelerle birbirine bağlanan azınlık gruplarının sayısının çoğunluğun sayısından çok daha az olması; azınlık grubun ülkede başat olmaması; azınlık mensuplarının, içinde buldukları ülkenin vatandaşı olmaları; azınlık grupların devletlerine bağlı olmaları ve ayrılıkçı eylemlerden kaçınmaları.

Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından azınlık kavramı dört farklı özelliğe sahip gruplar için kullanılmaktadır (UNESCO, 2006): Birincisi, ülkenin yerlisi ya da nereden geldiği bilinebilen yerli halklar. İkincisi, köklü bir geleneğe sahip olan bölgesel azınlıklar ve gruplar. Üçüncüsü, bölgesel azınlık veya göçmen olmayan ya da belirli bir bölgeye bağlı olmayan gruplar(göçerler). Dördüncüsü ise göçmenlerdir. Bu tür durumlar ilgili ülkelerde farklı dillerin konuşulmasına, bazen farklı kültürlerin gelişip yaşanmasına yol açmaktadır. Farklı dilleri anadili olarak konuşan topluluklar kendi dillerinde eğitim görme imkanı da aramaktadırlar. Birden fazla dili konuşan toplulukların bulunduğu ülkelerde birden fazla dilde eğitim verilmesi söz konusu olduğunda çok kültürlü eğitim söz konusu olmaktadır.

Çok kültürlü eğitim, farklı kültürel geleneklere ait toplum gruplarının ayrı eğitim ihtiyaçlarını karşılayan eğitim politikalarını ve uygulamalarını kapsamaktadır. Kültürlerarası eğitim ise, azınlık ya da çoğunluk konumunda ve farklı kültürlere ait olan insanların birbirleriyle yaratıcı bir şekilde etkileşimi sağlamayı öğreten eğitim politikalarını ve uygulamaları kapsamaktadır. Kültürlerarası eğitim, farklılığı ve çeşitliliği hoşgörülle kabul ederek her gurubun kimliğini koruma amacını özellikle vurgulamaktadır(AGİT, 2009). Kültürlerarası eğitim, hoşgörü, saygı, dostluk, anlayış, insan haklarına saygı ve temel özgürlükler olarak ifade edilmektedir. Bu kavramlar, hem uluslararası hem de kültürel, dini, etnik açıdan farklı olan aynı ülkenin vatandaşı ya da farklı vatandaşlığı bulunan ama aynı ülkede yaşayan insanlar arasındaki ilişkiyi vurgulamaktadır (Batelaan,1995). Diğer bir tanıma göre kültürlerarası eğitim, kültürler ve uluslararası işbirliğinin geliştirilmesinde ve farklılıkları anlamada arabulucu olarak yorumlamaktadır (Lasonen, 2006).

Kültürlerarası eğitim, okul hayatı, karar verme, öğretmen eğitimi, program, öğretim dili, öğretim yöntemleri ve materyalleri, öğrenci etkileşimi gibi tüm eğitim süreçlerini kapsar. Bu da çok boyutlu bir tercihi ve bakış açısını gerektirir. Kültürlerarası eğitimin dört temel amacı olmak durumundadır (UNESCO, 2006). Bunlar: *1-Bilmek için öğrenme*: Bir takım projelerde çalışma fırsatı bulabilecek etkili genel bilgi sahibi olabilme. *2-Yapmak için öğrenme*: Hem mesleki becerileri edinme hem de grup çalışmalarında ve belirli durumlarla baş etmede gerekli becerileri kazanabilme. *3-Birlikte yaşamak için öğrenme*: *Çoğulculuk değerlerine, barışa, kültürel farklılığa saygı ve karşılıklı anlayış ruhu içerisinde birbirlerine bağımlılık bilincinde olmayı öğrenebilme*. *4- Olmak için öğrenme*: *Daha geniş bir kişisel özerklikle değerlendirmelerde bulunabilme ve kişisel sorumluluklarla kişiliği geliştirebilmeyi öğrenebilme*.

Kültürlerarası Eğitim Rehberinde kültürlerarası eğitim için üç temel ilke belirlenmiştir (UNESCO, 2006) *İlke-1*: Kültürlerarası eğitim, her öğrencinin kültürel açıdan uygun ve uyumlu, kaliteli bir eğitim almasının sorumluluğunu göz önünde bulundurarak herkesin kültürel kimliğine saygı duyar. *İlke-2*: Kültürlerarası eğitim her öğrenciye, topluma etkin ve tam katılım için gerekli olan kültürel bilgi, tutum ve becerileri kazandırır. *İlke-3*: Kültürlerarası eğitim her öğrenciye bireyler arasında, etnik, sosyal, kültürel, dini gruplar ve milletler arasında anlayış ve dayanışmaya katkıda bulunmayı etkinleştirecek kültürel bilgi, tutum ve becerileri kazandırır.

Dünyanın farklı bölgelerinde farklı kültürel kimliklere sahip ve farklı anadilleri konuşan topluluklardan oluşan milletler zaman içerisinde ortak değerler oluşturabilmektedir. Bu ortak değerler, azınlık durumunda olanlarla çoğunluk durumunda olanların temel insan haklarına dayalı uygulamalarda kaynaşmasına ve kader birliği etmelerine zemin hazırlamaktadır. Farklı etnik kimliklere sahip toplulukların bulunduğu ülkelerde, kültürler arası eğitim uygulamalarında farklılıklar görülse de temel amaç, farklılıkların birlikteliğe dönüşmesinin sağlanmasıdır. Bu birliktelik, çeşitliliğin yanında ortak değerlerde buluşmanın sağlanması ve sürdürülebilmesidir. Yirminci yüzyılın ortalarından itibaren oluşturulan Birleşmiş Milletler Avrupa Konseyi gibi bazı uluslararası kuruluşların çeşitli yasal düzenlemeleriyle kültürler arası eğitime temel oluşturulmaya başlanmıştır (Coomans, 1995).

Güneydoğu Asya'da birçok ülkede birden fazla dil konuşulmaktadır. Brunei'de 17 dilin konuşulduğu tahmin edilmektedir. Malay dili resmi dildir. Eğitim dili olarak standart Malayca ve İngilizce yer almakta ve yerel dillere eğitimde yer verilmemektedir.

Kamboçya'da yaklaşık 20 dil konuşulmakta ve resmi dil Khamer dilidir. Endonezya'da 700 den fazla dil konuşulmakta ve Endonezyaca her düzeyde resmi dildir. Yerel dillerin de anadili olarak kullanılması öngörülse de nadiren uygulanmaktadır. Bu ülkedeki yerel diller ancak halk arasında informal şekilde kullanılmaktadır. Yaklaşık 140 dilin konuşulduğu Malezya'da resmi dil Malayca'dır. Mandarin ve Tamil dilleri gibi bazı diller ilköğretimde ve eğitim medyasında kullanılabilirle beraber son zamanlarda resmi olmasa da yerel eğitim programlarında kullanılmaya başlanmıştır. Yüzden fazla dilin konuşulduğu Burma'da eğitim dili Myanmardır. Yerel diller ancak resmi olmayan eğitimlerde kullanılabilirlektedir.

Filipinler'de 170 kadar dil konuşulmaktadır. İngilizce ve Filipince hem resmi hem de eğitim dilidir. Yerel diller eğitim ilk yıllarında kullanılmakta ve bunun şekli de daha çok programların sözel açıklamaları şeklindedir. 20'den fazla dilin konuşulduğu Singapur'da İngilizce resmi eğitim dilidir. Malayca, Mandarin Çincesi ve Tamil dilleri de resmi diller arasındadır ve bunlar ikinci dil olarak kabul edilmektedir. Tayland'da 70'ten fazla dil konuşulmakla birlikte resmi ve milli dil Taylandca'dır. Azınlık bölgelerinde öğretmenler yerel dilleri sadece konuşma dilinde kullanılabilirlemlerinin yanında bazı bölgelerde resmi olmasa da güncel olarak iki dillilik mevcuttur.

200'den fazla dilin konuşulduğu Çin'de Çince resmi dildir. Azınlık bölgelerinde etnik dillerin kullanımına ilişkin bir takım yasal düzenlemeler olmasına rağmen, her yerde uygulanmamaktadır. Sadece yarım düzine yerel dil ilköğretim ve ortaöğretimde eğitim aracı olarak kullanılmakta ve bu bölgelerde Çince ikinci dil olarak kabul edilmektedir. Yerel dillerdeki eğitimde programlar Çince den çevrilen programlarda uygulanabilirlektedir. Güneydoğu Asya'daki birçok ülkede yasal olarak yerel dillerin kullanımı desteklense de uygulamada birçok ülkede belirgin bir uygulama eksikliği vardır (Kosonen, 2005). Buradan anlaşılabilirlektedir ki yerel dillerin eğitim dili olarak kullanılabilirlemesi zaman almakta ve belirli bir tecrübeyi, geleneği ve demokratik gelişimi gerektirmektedir. Osmanlı Devleti, hâkimiyeti altına aldığı her bölgede yerel toplulukların kendi kültür ve dillerine serbestlik tanımıştır.

Osmanlı Devleti Müslüman olmayan tebaaya son derece hoşgörülü davranmıştır. Osmanlı Devleti'nde 1453 yılından itibaren gayr-i Müslimler millet okulları açarak çocuklarına kendi dillerinde eğitim verebilirlemişlerdir. Çünkü Fatih bütün Latin cemaatlerini dinlerinde ve dillerinde serbest bırakmıştı. Katolik Hıristiyanlarla birlikte, Ortodoks Hıristiyan cemaatine ve Yahudilere inançlarının gereği üzere ibadet edebilirleceklerini belirtmişti. Azınlık okulları, kapalı cemaat şeklinde, dil ve

din eğitimlerini serbestçe yapmışlardır (Kılıç, 2009). Bu bağlamda Balkanlarda da benzer uygulamalara yer verilmiştir. Ancak Osmanlı devletinin Balkanlardan çekilmesi ile azınlık konumunda bulunan toplulukların dillerinde eğitim verilmesine son verilmiştir. 1951 yılında Yugoslavya devletinin kurulmasıyla yeniden azınlık dillerinde de eğitim hakkı tanınmıştır (Topsakal ve Koro, 2007). Balkanlarda eğitim kurumlarının dini cemaatlere ve yerel topluluklara bırakılması Osmanlı döneminin son yüzyılı içerisinde iyice belirginleşmiştir. Kosova valisinin İstanbul'a gönderdiği 1910 tarihli raporda Müslüman halkın çocuklarının eğitim açısından geri kaldığı, 10 hanelik Hristiyan köylerinde bile kaliteli eğitim kurumlarının bulunduğu, ancak 80-100 hanelik Müslüman köylerinde okul bulunmadığı bildirilmektedir (Sofuoğlu ve Topsakal, 2007).

Bu rapordaki bilgilerden, Osmanlı Devletinin hâkimiyeti altındaki topluluklara din ve eğitim özgürlüğü verdiği anlaşılmaktadır. Bir bireyin kendi kültürüne katkıda bulunabilmesi, kendi anadilinde kurabildiği hayalleriyle ve zihinsel imajlar oluşturabilmesiyle mümkündür. Düşündüklerini ve konuştuklarını yazılı duruma getirebilme, çoğunluk dilindeki bilgileri ve birikimleri anlamlı şekilde uyarlayabilme, ancak kişinin kendi anadilini çok iyi bilmesi ile mümkündür (Young, 2005). Balkan devletlerinde çokkültürlü yapı dikkat çekici biçimde yaygındır. Kosova özelinde anadilde eğitime ilişkin araştırmaların sınırlı olduğu, yapılan incelemelerden anlaşılmaktadır. Özellikle kimlik oluşturmada kritik dönemi yaşamakta olan lise öğrencilerin anadilde eğitime ilişkin görüşlerinin belirlenmesine yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Kosova 1999 yılında NATO müdahalesiyle o zamanki adıyla Yugoslavya'dan ayrıldı. Birleşmiş Milletler yönetiminde oluşturulan yeni yapıda daha önceden de olduğu gibi yeterli talep olan yerlerde, topluluklara kendi anadillerinde de eğitim görme fırsatı verilmiştir. 2008 yılında Birleşmiş Milletlerin koruması altında bağımsızlığını ilan ederek Kosova Cumhuriyeti adını alan yeni devlet yapısında altı topluluğu temsil eden altı yıldızdan oluşan bir bayrak benimsendi. Kosova'da nüfusun büyük çoğunluğunu Arnavutça konuşan halk oluşturmaktadır.

Kosova Anayasasının 1. maddesinde "Kosova Cumhuriyeti bağımsız, demokratik, bölünmez egemen bir devlettir" ifadesi yer almaktadır. Aynı anayasanın 5. maddesinde "Kosova Cumhuriyeti içinde resmi diller Arnavutça ve Sırpçadır. Belediye düzeyinde veya resmi kullanımda her düzeyde Türkçe, Boşnakça ve Roman dillerinin de resmi dil statüsüne sahip olması kanunla düzenlenir" ifadesi yer almaktadır (Constitution of the Republic of Kosovo, 1-5). Kosova Cumhuriyeti İlköğretim ve Ortaöğretim Yasasının

3.2.c maddesine göre Kosova vatandaşı her çocuk kendi anadilinde eğitim görme hakkına sahiptir (MEST, 2002). Kosova Topluluk Hakları ve Korunması Yasasının 2.1. maddesinde kimliklerin korunması garanti altına alınmıştır. Kültürünü koruma, yeni kuşaklara aktarma ve kendi dilini kullanma hakkını tanıyan bu yasanın 4.1. maddesinde de Kosova'da resmi dil statüsünde olan Arnavutça ve Sırpçanın yanında Türk, Boşnak ve Rom topluluklarının kendi dillerini resmi düzeyde ve belediye düzeyinde kullanmaları garanti altına alınmıştır (Republic of Kosovo Assembly, 2008, Law No:03/L-047). Okul öncesi eğitimde eğitim dilinin Arnavutça olarak verilmesi yasa ile belirlenmiştir, ancak nüfusun karma olduğu yerlerde anayasaya ve özel yasalara uygun olmak şartıyla azınlıkların dillerinde de eğitim verilmesi güvence altına alınmıştır (Republic of Kosovo Assembly, 2006, Law No. 02/L-52). Kosova Sırp topluluğunun eğitiminde bir ayrıcalık söz konusudur. Kosova Eğitim Yasasıyla Sırp topluluğa ait çocukların eğitiminde Sırbistan tarafından oluşturulan eğitim müfredatının uygulanacağı yasal güvenceye alınmıştır. (Republic of Kosovo Assembly, 2008, Law No:03/L-068). Dillerin Kullanımı Yasası'nda resmi dilin Arnavutça ve Sırpça olduğu belirtilmektedir. Ancak istisnai olarak Prizren şehrinde Türkçenin de resmi dil olarak kullanılması öngörülmektedir. Bu yasaya göre Belediyelerde nüfusun %3'ünü oluşturan yerlerde azınlık toplulukların dilleri de resmi dil olarak kullanılacaktır (Republic of Kosovo Assembly, 2007, Law No:02/L-037).

Yerel Yönetim Yasasıyla belediye sınırları içerisindeki eğitim-öğretim etkinlikleri ve eğitim kurumlarının işleyişinde belediyeler azınlık toplulukları temsil edecek yetkili ve sorumlu görevlendirilmesi öngörülmüştür. Belediyeler, eğitim-öğretim uygulamalarını Eğitim Bilim ve Teknoloji Bakanlığıyla koordineli olarak yürütmektedir. Bu bağlamda ilgili belediyelerde yerel eğitim müdürlükleri oluşturulmakta ve buralarda azınlık toplulukları temsil eden görevliler de yer almaktadır. Yine benzer şekilde belediyede, azınlık durumunda olan toplulukları temsil edecek en az bir görevlinin bulunması öngörülmüştür.

Kosova Anayasası'nda azınlık toplulukların hakları yasal temele oturtulmuş ve büyük ölçüde uygulamaya konmuştur (Republic of Kosovo Assembly, 2008, Law No:03/L-047). Kosova Cumhuriyeti Anayasası'nın 59. maddesinde şu düzenlemelere yer verilmiştir:

Madde 59-Topluluk mensupları bireysel veya topluluk olarak:

(1) Kültürlerini beyan etme ve geliştirme ve kimliklerinin özneteliklerini yani din, dil, gelenek ve kültürlerini koruma;

(2) Kendi tercihlerine göre Kosova Cumhuriyeti resmi dillerinden birinde, devlet okullarının her seviyesinde öğrenim görme;

(3) Yasalarla belirlendiği ölçüde kendi dillerinde ilk ve ortaöğretim seviyesinde öğrenim görme. Bu amaca yönelik kurulacak sınıf şubeleri veya ayrı okullar için gerekli sayı sınırı, sıradan eğitim kurumları için belirlenenden daha düşük olacaktır;

4) Kamusal finansman desteği verilebilecek olan, yasalara ve uluslararası hukuka uygun özel eğitim ve öğretim kurumları kurma ve işletme;

(5) Özel ve kamusal yaşamda dillerini ve yazılarını özgürce kullanma;

(6) İlgili alanlarda nüfusun yeterli bir kısmını temsil ettikleri yerlerde, yasalara uygun şekilde belediye otoriteleri veya merkezi yönetimin yerel ofisleriyle olan ilişkilerinde dillerini ve yazılarını kullanma;

(7) Yasalara ve uluslararası standartlara uygun şekilde topluluk simgelerini kullanma ve sergileme;

(8) Kişi isimlerini, kendi dillerinde yazıldığı asıl şekliyle kayıt ettirme ve zorla değiştirilmiş isimleri asıl şekline dönüştürme;

(9) İlgili bölgenin çok etnikli ve çok dilli yapısını yansıttığı ve duyarlı oldukları yerel isimler, cadde isimleri ve diğer topografya göstergelerine sahip olma;

(10) Yasa ve uluslararası standartlara uygun şekilde kamusal yayım araçlarına ve kendi dillerinde yayımlara erişim ve bu araçlarda temsil edilme güvencesine sahip olma;

(11) Yasa ve uluslararası standartlara uygun şekilde kendi dillerinde bilgi sunan basım yayım araçlarını kurma, günlük gazete, kablolu yayım ve elektronik haberleşme için ayrılacak bir frekans bandından yararlanma. Sırpça yayım yapan lisanslı ve tüm Kosova'yı kapsayacak bir televizyon kanalına Kosova'daki Sırp topluluğunun tamamının erişimini sağlamak amacıyla Kosova Cumhuriyeti, bir uluslararası frekans planının sağlanması için tüm gerekli önlemleri alır.

(12) Kosova Cumhuriyeti içerisinde engellenmeden aralarında ilişki kurma ve özellikle ortak etnik, kültürel, dilsel ve dini kimliğe sahip herhangi bir ülkedeki kişilerle, yasayla uluslararası standartlara uygun şekilde özgürce ilişki kurup, mevcut ilişkileri koruma;

(13) Engellenmeden ilişki kurma ve ayırım yapılmadan yerel, bölgesel ve uluslararası hükümet dışı kuruluşların etkinliklerine katılma;

(14) Kültür, sanat, bilim ve eğitim dernekleri kurma ve araştırma veya kendi kimliklerini ifade etme, besleme ve geliştirme dernekleri kurma hakkına sahiptirler.

Asırlardır olduğu gibi bugün de Kosova'da çok kültürlü bir yapı bulunmaktadır. Yeter sayıda istek bulunan yerlerde toplulukların kendi anadilinde eğitim verilmesi demokratik bir hak olarak tanınmış ve uygulamaya konmuştur. 1999 yılına kadar azınlık topluluklardan birisi olan Arnavut toplumu bugünkü Kosova'da çoğunluğu oluşturmaktadır. Yüzlerce yıl aynı kaderi paylaşan bu topluluklar bundan sonra da birlikte yaşama azmini ve kararlılığını göstermektedirler. Kosova'nın birçok şehrinde aynı okulda birden fazla anadilinde eğitim verilmesi yasal güvence altına alınmıştır.

Kosova'da yasal düzenlemelerde öngörüldüğü gibi farklı anadilini konuşan toplulukların bulunduğu yerleşim yerlerinde her eğitim kademesinde anadilinde eğitim kurumları açılmış ve eğitim-öğretime devam etmektedir. Kosova'da ders kitapları bazı anadillerde yeterince hazırlanamamış ve dağıtımında sıkıntı yaşanmaktadır. 2009-2010 öğretim yılından itibaren okullarda ders kitaplarının öğrencilere devlet tarafından ücretsiz olarak dağıtılmaya başlanacağı belirtilmiştir (AGİT, 2009). AGİT Aralık 2010 raporunda Kosova'da azınlık toplulukları eğitimine ilişkin gelişmeler şu şekilde belirtilmektedir:

Kosova ve Sırbistan müfredatlarının aynı çatı altında birlikte var olduğu okullarda dahi, Kosova Arnavut ve Kosova Sırp toplulukları öğrencileri ve öğretmenleri arasındaki etkileşim düzeyi gelişmemiştir. Bununla birlikte, diğer toplulukların katıldığı okullarda öğrenciler arasındaki ilişkilerin daha iyi olduğu görülmektedir. Türkçe eğitimin mevcut olduğu Gilan ve Doburçan'daki iki ilköğretim okulunda, farklı sınıflarda aynı okul alanı ve okul bahçesini birlikte paylaşıyor olmalarına rağmen, Kosova Türk öğrencileri ile Kosova Arnavut öğrencileri arasında etkileşim mevcuttur. Kosova Arnavut, Kosova Boşnak, Kosova Türk, Rom, Aşkali ve Mısırlı öğrenciler Kosova genelinde Kosova müfredatı ile çalışan okullarda birbirleriyle etkileşim içerisinde. Benzeri şekilde, Sırbistan müfredatı ile çalışan okullardaki Kosova Sırp, Kosova Boşnak, Kosova Hırvat, Kosova Karadağlı, Rom ve Aşkali öğrencileri arasındaki iyi ilişkiler görülmektedir. Bazı belediyelerde resmi dilleri öğrenme fırsatı mevcuttur. Kosova Türk ve Kosova Boşnak öğrencileri kendi anadillerinde eğitime katılıyor olmakla birlikte iki resmi dilden birinde öğrenim görebilmektedir. Örnek olarak, İpek'te Kosova Boşnak öğrencileri haftada iki saat Arnavutça dersi görmektedir, Türk dilinde eğitim ise birkaç belediyede mevcuttur. Haziran 2010'da Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı (EBTB) Rom dilinde müfredatı da onaylamıştır (AGİT, 2010).

Aynı raporda 2009-2010 öğretim yılında tüm öğrencilere ders kitaplarının ücretsiz verildiği, ancak ders kitaplarının hazırlanması ile ilgili bazı aksayan yönlerin bulunduğu belirtilmektedir. Bu aksaklıklarla ilgili şu tespitlere yer verilmiştir:

Türkçe ve Boşnakça zorunlu eğitim ders kitapları ile ilgili de sorunlar mevcuttur. Priştine belediyesinde Boşnak dilinde Kosova eğitim sistemini takip eden Kosova Boşnak çocuklarına EBTB tarafından ücretsiz ders kitabı temin edilememiştir. Boşnakça olması gereken toplam 69 ders kitabından 17 ve Türkçe olması gereken toplam 70 ders kitabından 16 ders kitabı Kosova'da mevcut değildir. Ortaöğretim için mevcut ders kitapları sayısı ise daha da azdır. Bu nedenle, Kosova Boşnak ve Kosova Türklerinin Bosna Hersek ve Türkiye'den ek kitaplar satın alması gerekmektedir. EBTB tarafından Boşnakça ve Türkçe sağlanan kitaplar düşük kalitededir. Bu durum genel olarak kitapların Arnavutça geliştirilmesi ve onların Boşnakça ile Türkçeye tercüme edilmesi ile görevli kişilerin kendi anadili olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu yüzden, çeviriler çoğu zaman hem dil hem de içerik bakımından düşük standartlı olmaktadır (AGİT, 2010).

Araştırmacı tarafından da özellikle Prizren şehrinde tüm toplulukların birbirleriyle yakın bir iletişim içerisinde olduğu gözlenmiştir. Okul içinde ve okul dışında hem öğrenciler hem de yetişkinler arasında yakın bir iletişim mevcuttur ve bu şehirde köklü ortak geçmişe dayalı kaynaşma devam etmektedir. Osmanlı döneminde bir kültür şehri olan Prizren, Balkanlarda Türkçenin en yaygın kullanıldığı şehir olmuştur ve bu özelliğini korumaktadır. Ağırlıklı olarak Arnavut, Türk ve Boşnak kökenlilerin yaşadığı bu şehirde insanların büyük çoğunluğu kendi anadilinin yanında diğer topluluk dillerini, yaygın olarak da Türkçeyi konuşabilmektedir.

Araştırmacı yaklaşık bir yıl (2008-2009 Öğretim Yılı) Priştine Üniversitesi Priştine Eğitim Fakültesi'nde misafir öğretim üyesi olarak görev yapmış, özellikle Prizren şehrinde her düzey eğitim kurumundaki işleyişle ilgili gözlem yapma ve bilgi edinme fırsatı bulmuştur. Kosova'da uygulanan anadilinde eğitime ilişkin bu eğitimden doğrudan etkilenen öğrencilere yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple Kosova'da aynı okulda farklı anadilinde eğitim gören ve kimliklerini şekillendirme devresinde olan lise öğrencilerinin bu eğitim uygulamasına ilişkin görüşlerinin neler olduğunun belirlenmesi, bu araştırmanın temel konusu olarak seçilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı Kosova'da anadilinde eğitim gören lise

öğrencilerinin aynı okulda farklı dillerde eğitim görülmesine ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir. Bu amacın gerçekleştirilebilmesi için aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1-Aynı okulda farklı anadillerinde eğitim görülmesine ilişkin lise öğrencilerinin görüşleri nelerdir?

2-Öğrencilerin görüşleri arasında öğrenim diline göre anlamlı farklılık var mıdır?

Araştırmanın Önemi

Kosova'da çok kültürlü yaşam biçimi uzun yıllardır devam etmektedir. Farklı dili konuşan ve farklı dini inanca sahip topluluklar bir arada yaşamaktadır. 1999 yılından itibaren yeni bir yapıya kavuşan Kosova'da farklı kültürel özelliğe sahip toplulukların eğitim alanındaki uygulamalara ilişkin düşüncelerinin bilimsel yollarla belirlenmesi politika belirleyicilere ışık tutabilir. Genel yaşayışın gözlemlenmesi ile oluşan kanaatin bilimsel yollarla ortaya konması, burada yaşayan toplulukların ve diğer insanların bu ülkedeki eğitimin işleyişine ilişkin algılamalarına temel oluşturabilir. Bununla birlikte benzer bilimsel araştırmaların yapılmasında hem bir referans hem de bilimsel araştırma yapılmasının gerekliliğine ışık tutabilir. Kosova örneğinde eğitimden doğrudan etkilenen ve kimlik oluşturma dönemindeki gençlerin bu ülkedeki eğitim uygulamasına ilişkin algılamalarının belirlenmesi, uygulamaların daha çağdaş düzeyde şekillenmesinde önemli veriler sağlayabilir.

Yöntem

Bu araştırma betimsel tarama modelindedir. Betimsel tarama modeli, evren hakkında genel bir yargıya varabilme amacı ile evrenin tümü ya da belirli bir örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 1994; Büyüköztürk vd, 2012).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Kosova'nın ikinci büyük şehri olan ve çok kültürlü yapıyı çok iyi yansıtan Prizren şehrindeki dört farklı lisede Arnavutça, Türkçe ve Boşnakça öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Prizren'deki dört lise ve dengi okuldan her öğrenim dilinden ve farklı sınıflardan evreni temsil edecek sayıda öğrenci olması hedeflenerek tabakalı örnekleme ile seçilen 513 öğrenci araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Tabakalı örnekleme, evrendeki alt grupların belirlenip bunların evren büyüklüğü içindeki oranlarıyla örnekleme temsil edilmelerini sağlamayı amaçlayan

örnekleme yöntemidir. (Büyüköztürk vd. 2012). Örneklemin evreni temsil etme oranı %5.7’dir. Örnekleme alınan öğrencilerin öğrenim dili, cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre dağılımı Tablo-1’deki gibidir.

Tablo-1:Örnekleme Alınan Öğrencilerin Cinsiyet ve Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı

Öğrenim Dili	Evren	Cinsiyet		Sınıf Düzeyi						Toplam (N)		
		Kız	Erkek	1.sınıf		2.sınıf		3.sınıf				
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Arnavutça	7610	98	50.0	98	50.0	59	30.1	65	33.2	72	36.7	196
Türkçe	528	62	44.6	77	55.4	41	29.5	68	48.9	30	21.6	139
Boşnakça	803	63	35.4	115	64.6	80	44.9	70	39.3	28	15.7	178
Toplam	8941	223	43.5	290	56.5	180	35.1	203	39.6	130	25.3	513

Verilerin Toplanması

Literatür taraması ile elde edilen veriler ışığında 22 sorudan oluşan yapılandırılmış görüşme formu oluşturuldu. Uzman görüşleri de alınarak 18 maddeye indirilen görüşme formu Prizren şehrindeki farklı okullarda farklı anadillerinde öğrenim gören 125 öğrenciye uygulandı. Yeniden uzman görüşlerine de başvurularak anadilinde eğitim gören öğrencilerin görüşlerini yansıtabilecek nitelikte olduğuna karar verilen 9 sorudan oluşan yapılandırılmış görüşme formu veri toplama aracı olarak belirlendi. Gerekli izinler alındıktan sonra, desteği alınan Prizren Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği bölümü öğrencilerine ve lise öğretmenlerine anketin nasıl doldurulacağı hakkında bilgi verildi. Görüşme formu, sınıflarda gerekli açıklamalar yapılarak Prizren şehrinde Arnavutça, Türkçe ve Boşnakça öğrenim gören; dört liseden birinci, ikinci ve üçüncü sınıf öğrencilerinden seçilen 564 öğrenciye uygulandı.

Geri dönen formlar gözlemler ve SPSS programı aracılığıyla gözden geçirildi ve 513 öğrencinin cevapladığı formlar değerlendirmeye değer bulundu. Veri toplama aracında bulunan 10 soru ortak özellikleri dikkate alınarak 4 kategoride gruplandırıldı. “**Öğrenim Dili Tercih**” olarak adlandırılan birinci grupta üç soru (S1, S3, S4, S6,) bulunmaktadır. “**Anadilde Eğitim Görülmesine İlişkin Genel Durum**” şeklinde adlandırılan ikinci grupta iki soru (S9, S12) yer almaktadır. “**Anadilde Eğitim Görülmesine İlişkin Bireysel Durum**” olarak adlandırılan üçüncü grupta dört soru (S2, S8, S18, S21) bulunmaktadır. Araştırmanın güvenilirlik hesaplaması için Miles ve Huberman’ın önerdiği; “Güvenilirlik=Görüş Birliği/(Görüş Birliği+Görüş Ayrılığı)” formülü kullanılmıştır. Veri toplama aracındaki sorular, gruplandırma yapımları amacıyla iki uzmana karışık olarak veriler verildi. Yapılan gruplandırmaların örtüşme oranının %95 olduğu görüldü. İçerik analizinde gruplandırmalar arasındaki

benzerlik oranının %70 ve üzerinde olması, veri toplama aracının güvenilir olduğunu göstermektedir (Miles ve Huberman, 1994).

Verilerin Analizi

Anadile göre öğrenci görüşlerine ilişkin yığılmaların hangi gruplarda hangi tercihlerde olduğu frekans ve % dağılımı ile belirlenmiştir. Anadiline göre öğrencilerin görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek üzere Ki-Kare bağımsızlık testi yapılmıştır.

Bulgular

Öğrencilerin Öğrenim Dili Tercihine İlişkin Bulgular

Prizren şehrinde farklı anadillerde aynı okulda öğrenim görmekte olan öğrencilerin kendilerine yöneltilen yazılı sorulara ilişkin tercihleri üç alt gruba ayrılarak tablolar halinde verilmiştir.

Tablo-2: Öğrenim Görülen Dili Tercihine İlişkin Ki-Kare Testi

Soru	Tercihler	$X^2=73.062$ $df=6$ $p=.00$							
		Arnavutça		Türkçe		Boşnakça		Toplam	
		f	%	f	%	f	%	f	%
1- Niçin bu dilde öğrenim görüyorsunuz?	Ailem istediği için Anadilimde eğitim	67	34,2	28	20.1	24	13,5	119	23,2
	verildiği için	51	26,0	92	66.2	87	48,9	230	44,8
	İkinci bir dil öğrenmek için	11	5.6	5	3.6	4	2.2	20	3.9
	Yaygın bir dil olduğu için	67	34,2	14	10.1	63	35,4	144	28,1

$$X^2 > 12.591 \text{ df}=6 \text{ p}<.05$$

Tablo-2 incelendiğinde anadilde eğitim verilen gruplar arasında eğitim dili tercihinde anlamlı farklılık olduğu ($X^2=73.062$) görülmektedir. Öğrencilerin öğrenim dilini tercihlerinde anadili etkili olmaktadır. Tüm grupların yarıya yakını (%44.8) kendi anadilinde eğitim görmek istedikleri için öğrenim gördükleri dili tercih ettiklerini ifade etmektedirler. Eğitim dili olarak kendi anadilinde eğitim verilmekte olduğu için seçtiklerini ifade etmede Türkçe eğitim görenlerin oranının (%66.2) diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Türkçe eğitim görenlerin Arnavutça ve Boşnakça eğitim görenlere göre öğrenim dili tercihlerinde kendi anadili olmasını daha fazla önemstedikleri anlaşılmaktadır.

Tablo-3: Anadilinden Farklı Bir Dilde Öğrenim Görme İsteğine İlişkin Ki-Kare Testi

Sorular	Tercihler	$X^2 = 57.540$ $df=6$ $p=.00$							
		Arnavutça		Türkçe		Boşnakça		Toplam	
		f	%	f	%	f	%	f	%
3- Şu anda öğrenim gördüğünüz eğitim dilinden farklı bir dilde eğitim görmek ister miydiniz?	Evet	96	49.0	54	38.8	138	77.5	288	56.1
	Hayır	76	38.8	64	46.0	23	12.9	163	31.8
	Kararsızım	24	12.2	21	15.1	17	9.6	62	12.1

$$X^2 > 12.591 \text{ df}=6 \text{ p}<.05$$

Tablo-3'teki verilere göre öğrencilerin öğrenim görmekte oldukları dilden farklı bir dilde öğrenim görme isteğine ilişkin grupların farklı düşündükleri anlaşılmaktadır. En büyük farklılığın Boşnakça eğitim gören öğrencilerin (%77.5) düşüncelerinden kaynaklandığı, bu grubun kendi anadilinden farklı bir dilde eğitim görme isteğinin diğerlerinden oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Gruplar birlikte incelendiğinde öğrencilerin yarıdan fazlasının (%56.1) öğrenim gördüğü dilden farklı bir dilde eğitim görmek istemeleri dikkat çekici bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum bu konuda yeni bir araştırmayı gerektirecek kadar önemli görülebilir.

Tablo-4: Anadilde Eğitim Verilmesine Başlanma Kademesine İlişkin Ki-Kare Testi

Sorular	Tercihler	$X^2 = 38.726$ $df=6$ $p=.00$							
		Arnavutça		Türkçe		Boşnakça		Toplam	
		f	%	f	%	f	%	f	%
6- Sizce anadilden farklı dilde eğitim hangi öğretim basamağından itibaren verilmelidir?	Anaokulu	85	43.4	51	36.7	46	25.8	182	35.5
	İlköğretim	85	43.4	61	43.9	72	40.4	218	42.5
	Lise	14	7.1	16	11.5	16	9.0	46	9.0
	Üniversite	12	16.	11	7.9	44	24.7	67	13.1

$$X^2 > 12.591 \text{ df}=6 \text{ p}<.05$$

Tablo-4 incelendiğinde öğrencilerin yarıya yakınının (%42.5) anadilde eğitimin ilköğretim ve üçtebirden fazlasının da(%35.5) anaokulu döneminde başlaması gerektiğini ifade ettiği görülmektedir. Farklı anadilde eğitim gören öğrencilerin benzer düşünceleri paylaşımlarına rağmen belirli oranda anlamlı görüş farklılığı bulunduğu anlaşılmaktadır. Dikkat çeken durum Arnavutça eğitim gören öğrencilerin anadilinde eğitimin daha erken yaşta başlaması gerektiğini düşünüyor olmalarıdır.

Farklı Anadillerde Eğitim Görülmesine İlişkin Genel Durumla İlgili Bulgular

Tablo-5: Anadilde Eğitimin Toplumsal Gelişmeye Etkisine İlişkin Ki-Kare Testi

Görüşler	Tercihler	$X^2 = 22.995$ $df=6$ $p=.00$							
		Arnavutça		Türkçe		Boşnakça		Toplam	
		f	%	f	%	f	%	f	%
9- Farklı anadillerde eğitim verilen bir ülkede modern bir toplum oluşabilir mi?	Evet	135	68.9	87	62.6	145	81.5	367	71.5
	Hayır	27	13.8	11	7.9	10	5.6	48	9.4
	Fikrim yok	34	17.3	41	29.5	23	12.9	98	19.1

$$X^2 > 12.591 \quad df=6 \quad p < .05$$

Tablo-5'e göre öğrencilerin yaklaşık dörtteüçü (%71.5) farklı anadillerde eğitim verilen bir ülkede modern bir toplumun oluşturulabileceğine inanmaktadır. Öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Boşnakça eğitim görenlerin (%81.5) diğerlerine göre farklı anadilde eğitim verilen ülkede modern toplumun oluşturulabileceğine daha fazla inanmakta olmalarından kaynaklanmaktadır.

Tablo-6: Anadilde Eğitimin Vatandaşlar Üzerindeki Etkisine İlişkin Ki-Kare Testi

Görüşler	Tercihler	$X^2 = 41.627$ $df=6$ $p=.00$							
		Arnavutça		Türkçe		Boşnakça		Toplam	
		f	%	f	%	f	%	f	%
12- Farklı anadilde eğitimin ülkede yaşayanlar üzerinde size göre ne gibi etkileri olabilir?	Etkilemez	49	25.0	38	27.3	95	53.4	182	35.5
	Kaynaştırır	96	49.0	71	51.1	47	26.4	214	41.7
	Farklılaştırır	51	26.0	30	21.6	36	20.2	117	22.8

$$X^2 > 12.591 \quad df=6 \quad p < .05$$

Tablo-6 incelendiğinde anadilde eğitimin ülkede yaşayanlar üzerindeki etkisine ilişkin öğrencilerin yarıya yakınının (%41.7) toplumu kaynaştıracığına, üçrebirden fazlasının da (%35.5) herhangi bir etkisinin olmayacağına inandığı görülmektedir. Öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı farklılık olduğu, Boşnakça eğitim gören öğrencilerin (%53.4) daha nötr oldukları görülmektedir. Yaklaşık beştebirlik (%22.8) bir grubun da anadilde eğitimin bireyler arasında farklılığa yol açacağını düşünmesi dikkat çekici durum olarak görülmektedir.

Farklı Anadillerde Eğitim Görülmesine İlişkin Bireysel Durumla İlgili Bulgular

Tablo-7: Anadilde Eğitimin Anadilin Gelişimine Etkisine İlişkin Ki-Kare Testi

Sorular	Tercihler	$X^2=12.055$ $df=6$ $p=.06$							
		Arnavutça		Türkçe		Boşnakça		Toplam	
		f	%	f	%	f	%	f	%
2- Bir ülkede farklı anadillerde eğitim verilmesinin bireyin anadilinin gelişimine etkisi ne olabilir?	Geliştirir	97	49.5	76	54.7	103	57.9	276	53.8
	Zorlaştırır	20	10.2	21	15.1	12	6.7	53	10.3
	Etkilemez	29	14.8	10	7.2	16	9.0	55	10.7
	Fikrim yok	50	25.5	32	23.0	47	26.4	129	25.1

$$X^2 > 12.591 \quad df=6 \quad p < .05$$

Tablo-7'deki verilere göre öğrencilerin yarıdan fazlası (%53.8) bir ülkede anadilde eğitim verilmesinin bireyin anadilini geliştireceğini düşünmektedir. Öğrencilerin dörttebirinin görüş belirtmemiş olması dikkat çeken bir durumdur. Öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo-8: Anadilde Eğitimin Anadilinde Eğitim Gören Öğrenci Üzerindeki Etkisine İlişkin Ki-Kare Testi

Görüşler	Tercihler	$X^2=63.062$ $df=6$ $p=.00$							
		Arnavutça		Türkçe		Boşnakça		Toplam	
		f	%	f	%	f	%	f	%
8- Bir öğrencinin anadilinden farklı bir dilde eğitim görmesi size göre o öğrenci üzerinde nasıl bir etkiye yol açar?	Kültürel kimliğini olumsuz etkiler	31	46.4	27	19.4	14	7.9	72	14.0
	Hiçbir olumsuz etkisi olmaz	56	28.6	24	17.3	14	7.9	94	18.3
	Kültürel kimliğini zenginleştirir	58	29.6	56	40.3	53	29.8	167	32.6
	İletişim sorunu yaşanır	51	26.0	32	23.0	97	54.5	180	35.1

$$X^2 > 12.591 \quad df=6 \quad p < .05$$

Tablo-8'deki veriler incelendiğinde, bireylerin anadilinden farklı bir dilde eğitim görmesinin iletişim sorununa yol açacağına inanan öğrencilerin oranının üçtebirden fazla (%35.1) olduğu, kültürel kimliği zenginleştireceğine inanan öğrencilerin oranının üçtebire yakın (%32.6) olduğu görülmektedir. Burada dikkat çeken durum kültürel kimliğin zenginleşeceğine inananlarla iletişim sorununa yol açacağına inananların

oranının çok yakın olmasıdır. Ancak öğrencilerin görüşleri arasında belirli oranda farklılıklar olduğu görülmektedir. Arnavutça eğitim gören öğrencilerin diğerlerine göre anadilde eğitim verilmesinin kültürel kimliği olumsuz etkileyeceğini düşünmesi oldukça anlamlıdır. Çoğunluk gruba mensup olan bu öğrencilerin bu hususta hayli kaygılarının olduğu söylenebilir. Türkçe eğitim görenlerin anadilde eğitimin kültürel kimliği zenginleştirmeye katkı sağlayacağını diğerlerine göre daha fazla düşünüyor olmaları görüş farklılığının temel sebepleri arasında sayılabilir.

Tablo-9: Bir Sınıfta Anadili Farklı Öğrencinin Bulunmasının Diğer Öğrenciler Üzerindeki Etkisine İlişkin Ki-Kare Testi

Görüşler	Tercihler	$X^2=79.882$ $df=6$ $p=.00$							
		Arnavutça		Türkçe		Boşnakça		Toplam	
		f	%	f	%	f	%	f	%
18- Sınıfınızda anadili farklı öğrencilerin bulunması sizi nasıl etkiler?	Hiç etkilemez	82	41.8	35	25.2	30	16.9	147	28.7
	İletişimde sıkıntı								
	yaşarım	29	14.8	15	10.8	11	6.2	55	10.7
	Farklı arkadaşlık fırsatı verir	45	23.0	23	16.5	20	11.2	88	17.2
	Farklı dil öğrenmeme yardımcı olur	40	20.4	66	47.5	117	65.7	223	43.5

$$X^2 > 12.591 \quad df=6 \quad p < .05$$

Tablo-9 ayrıntılı incelendiğinde öğrencilerin yarıya yakını (%43.5) sınıfta farklı anadili konuşan öğrencilerin bulunmasının kendisinin farklı bir öğrenmesine yardımcı olduğunu düşündüğü görülmektedir. Herhangi bir etkisi olmaz diyenlerin oranı ise üçtebire (%28.7) yakındır. Bu duruma rağmen öğrencilerin görüşleri arasında belirgin farklılığın olduğu anlaşılmaktadır. Bir sınıfta anadili farklı öğrencilerin bulunmasının kişiyi olumsuz etkilemesi hususunda en olumsuz görüş Boşnakça eğitim görenlere (%65.7) ait olduğu, bunu Türkçe eğitim görenlerin (47.5) takip ettiği, bu iki grupta Arnavutça eğitim görenler arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

Tablo-10: Farklı Anadili konuşan Öğrencilerin Aynı Sınıfta Bulunmasının Öğrenciler Üzerindeki Etkisine İlişkin Ki-Kare Testi

Görüşler	Tercihler	$X^2 = 23.194$ $df=6$ $p=.00$							
		Arnavutça		Türkçe		Boşnakça		Toplam	
		f	%	f	%	f	%	f	%
21-Sınıfınızda eğitim gören farklı anadilini konuşan arkadaşlarınızla anlaşmada zorluklar yaşıyor musunuz?	Nadiren	29	14.8	12	8.6	38	21.3	79	15.4
	Hiçbir zaman	68	34.7	72	51.8	58	32.6	198	38.6
	Bazen	88	44.9	49	35.3	65	36.5	202	39.4
	Sıklıkla	11	5.6	6	4.3	17	9.6	34	6.6

$X^2 > 12.591$ $df=6$ $p < .05$

Tablo-10 incelendiğinde aynı sınıfta farklı anadilini konuşan öğrencilerin bulunmasının anlaşmada ne gibi etkisi olduğuna ilişkin öğrencilerin yarıya yakını (%39.4) bazen zorluk yaşadıklarını, yine benzer oranda (%38.6) hiçbir zaman zorluk yaşamadıklarını ifade edenlerin bulunduğu görülmektedir. Öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu, bazen sıkıntı yaşandığını ifade etmede, Arnavutça eğitim görenlerin (%44.9) diğerlerine göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Kosova'da anadilde eğitime ilişkin düzenlemeler büyük ölçüde yasalasmıştır. Şu anda dünyanın en genç ülkesi olan ve henüz European Union Rule of Law Mission in Kosovo (EULEX) gözetiminde kurumsallaşmaya çalışan bir ülke için bu önemsenecek derecede bir başarıdır. Kosova anayasasında öngörülen azınlık toplulukların haklarına ilişkin düzenlemeler, ilgili yasalarda sürekli geliştirilmeye devam edilmektedir. Buna karşılık çağdaş demokratik toplumsal yapının gerektirdiği bazı düzenlemelere daha ihtiyaç olduğu AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı) kuruluş raporlarında da belirtilmektedir.

Öğrencilerin öğrenim gördükleri dili tercihlerini, önemli ölçüde öğrenim dilinin kendi anadili olması durumu belirlemektedir. Bununla birlikte ailenin etkisinin de oldukça belirleyici olduğu görülmektedir. Ancak lise öğrencisinin öğrenim dili tercihinde kendi başına karar vermesinin pek mümkün olamayacağı düşünüldüğünde, ailelerin kendi anadillerinde çocuğunun eğitim görmesini istediği anlaşılmaktadır.

Öğrencilerin anadilinden farklı bir dilde eğitim görmek istemeleriyle ilgili sonuca bakıldığında yarıdan fazlasının öğrenim gördüğü dilden farklı bir dilde

öğrenim görmek istedikleri görülmektedir. Farklı bir dilde öğrenim görme isteğinin belirtilmesinde Boşnakça eğitim alanların daha fazla olması dikkat çekmektedir.

Farklı anadilini konuşan öğrencilerin bulunduğu bir sınıfta öğrenim görmeye ilişkin gruplar arasında görüş farklılığı olmasına rağmen büyük ölçüde olumlu bakılmaktadır. Öğrenim gördüğü dilden farklı bir öğrenim dilini tercih etmeleri söz konusu olsaydı çoğunlukla İngilizce dilinin tercihi ön plana çıkmaktadır. Sınıflarında, okullarında farklı anadili konuşan öğrencilerin bulunması, farklı anadilinde eğitim veren okulların ve sınıfların bulunması öğrenciler tarafından oldukça olumlu karşılanmaktadır. Farklı anadili konuşan ya da farklı anadilinde eğitim görenlere karşı dikkat çekici olumsuz bir tutumun olmadığı, bu öğrencilerin okul içinde ve dışında da iletişimlerini devam ettirdiği anlaşılmaktadır. Farklılığın zenginlik ve fırsat oluşturmakta olduğu düşüncesi, öğrencilerin çoğunluğu tarafından benimsenmiş durumdadır.

Anadilinde eğitime ilişkin yapılan araştırmalarda farklı sonuçların bulunmasına karşılık, bu araştırmayla elde edilen sonuçları destekler nitelikte sonuçlara da ulaşılmıştır. Schmelkes (2006) Meksika eğitim politikasında dilin, kültürlerarası eğitim açısından kültürel ifadenin ve kültürü korumanın en temel unsuru olduğunu ifade etmektedir. Ona göre kültürlerarası eğitimin kültürel birikim ve dil farklılığına ilişkin bilgi, kültürel ve dilsel farklılığa saygı, kültürel farklılığı önemseme olarak üç temel hedefinin olması gerekir. Wallace&Athamesara tarafından (2004) Tayland'da yaşayan ve Burma (Myanmar) civarından yaklaşık 120 yıl önce göç eden ailelerin bulunduğu üç köyde yapılan araştırmada, Tayland kültürü ve diline belli ölçüde uyum sağlasalar da kendilerini farklı hissettikleri belirlenmiştir. Bu sebeple Tayland hükümeti yerel halkın da yararlanabileceği yerel öğretim programlarının oluşturulması konusunda araştırmalar yapmaktadır. Yerel liderler, öğretmenler ve öğrenciler kendilerini farklı görmektedirler. Bu sebeple kaynaşmanın sağlanabilmesi ve azınlık haklarının korunabilmesi için çok kültürlü bir eğitim programının uygulanması önerilmektedir. Kilimci (2010) tarafından yapılan, İsveç'te entegrasyon ve ayrımcılık politikası konulu araştırmada, İsveç'te yaşayan ve farklı etnik kültürlere mensup öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%70.5) ülkede birlikte yaşama ile ilgili iyimser oldukları, buna karşılık yarısından fazlasının (%58.6) kendi etnik çevresine ait olduklarını ifade ettikleri, %91.6'sının da kendi etnik çevresiyle arkadaşlık ettikleri belirlenmiştir. Kanada'da yapılan kültürlerarası eğitime ilişkin araştırmada (Guo, Arthur & Lund, 2009) farklı kültürlere ait bireylerin eğitiminde öğretmenin rolü ve yeterlikleri incelenmiştir.

Araştırma, farklılığın sosyal olarak kabulü, kültürel yeterlik ve farklılığın temsil edilmesi üzerine temellendirilmiştir. Elde edilen veriler ışığında Kosova'da anadilinde eğitim hakkının tanınması ve uygulamaya konulması yönündeki çabalar, dünyada birçok ülkeye örnek teşkil edebilecek niteliktedir.

Bu sonuçlara dayalı olarak şu öneriler ifade edilebilir:

1- Kosova'da topluluklar arasında ortak projeler ve ortak etkinliklerin düzenlenmesi, var olan işbirliği ve birliktelik duygusunu daha ileri düzeylere götürebilir.

2- Bu araştırmanın tüm eğitim kademelerinde öğretmen ve öğrencileri kapsayacak şekilde yapılması ile daha kapsamlı veriler elde edilebilir.

3-Benzer araştırmalar yetişkinlere yönelik olarak da yapılabilir.

Kaynakça

AGİT (2009). "İlkokul ve Ortaokul Eğitim Sistemleri İçinde Kosova'da Çoğunluk Toplumuna Ait Olmayan Toplulukların Konumu" *İnsan Hakları ve Topluluklar Departmanı Raporu*, Nisan 2009, Kosova.

Akfirat Arslan, Serap ve Bengi Öner Özkan (2010). "Ulusal/Etnik Kimliklerin Stratejik İnşası: Kuzey Kıbrıs Örneği" *Bilgi Kış / 2010 Sayı 52*: 1-32.

Batelaan, P. (19915). "The İmplications of İnternational Documents on İntercultural Education, "The İnternational Basis for İntercultural Education İncuding Anti-Racist and Human Rights Education" İnternational Association For İntercultural Education, Hiversum-Nedherlands.(pp.16-26).

Büyüköztürk, Ş.vd.(2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 13. Basım, Ankara, Pegem Akademi Yayını.

Coomans, F. (1995)."The Legal Character of İnternational Documents On İntercultural Education" *The İnternational Basis for İntercultural Education İncuding Anti-Racist and Human Rights Education*, Concil of Europe, Strasburg-France.(pp:5-14).

Durmuşçelebi, M. (2007). *Türkiye ve Almanya'da İlköğretimde Anadili Öğretimi*, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Ergin, M. (2004). *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.

Guo, Y., Nancy, A. Darren, L. (2009), "Intercultural Inquiry with Pre-service Teachers", *Intercultural Education* Vol. 20, No. 6, December 2009, (pp.565-577).

Karasar, N. (1994). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 5.Basım, 3A Eğitim Danışmanlık Ltd. Ankara.

Kelağa Ahmet, İ. (2005). *Yunanistan'da (Batı Trakya'da) İkidilli Eğitim Veren Azınlık Okullarında Türkçe ve Yunanca Öğrenim Gören Öğrencilerin Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerilerinin Değerlendirilmesi*, T.C.Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Kılıç, R. (2009). *Osmanlı Türkiye'sinde Azınlık Okulları (19. Yüzyıl)*. <http://host.nigde.edu.tr/remzikilic/makale/index.php.31.01.2011>.

Kilimci, S. (2010). "İsveç'te Entegrasyon ve Ayrımcılık Politikası Hakkındaki Öğrenci Görüşlerinin Karşılaştırmalı Çözümlemesi", *Eurasian Journal of Educational Research*, Issue 41, Fall 2010, (s.133-149).

Kosonen, K. (2005). "Overview on the Use of Local Languages in Education in South-East Asia" *First Language First: Community-based Literacy Programmes for Minority Language Contexts in Asia*. UNESCO Asia and Pacific Regional Bureau for Education P.O. Box 967, Prakanong Post Office Bangkok 10110, Thailand.(pp.96-132).

Lasonen, J. (2006). "Intercultural Education in the Context of Internationalization, Localization and Globalization," *Expert Meeting on Intercultural Education*, UNESCO HQ, Paris, 20-22 March 2006, Section of Education for Peace and Human Rights. (pp.19-22).

MEST, (2002). *On The Promulgation Of A Law Adopted By The Assembly Of Kosovo On Primary And Secondary Education In Kosovo*, Official Gazette of the Republic of Kosovo UNMIK/REG/2002/19, 31 October 2002, Kosovo.

MASHT.(2010). *Statistikat e Arsimit 2009-2010, (2010)*, Enti i Statistikes se Kosoves, Prishtina. www.ks.gov.net/esk.

Naylor, L. L.(1996). *Cultura and Change*, Bergin&Garvey, Wesport, Connecticut, London.

Republic of Kosovo Assembly,(2008). *Constitution of the Republic of Kosovo*, 15.06.2008, Kosovo.

Republic of Kosovo Assembly, (2008). *On The Protection And Promotion Of The Rights Of Communities And Their Members In Kosovo*, Law No. 03/L-047, Official Gazette of the Republic of Kosovo, 15 Jun 2008.

Republic Of Kosovo Assembly, (2008). *On Education In The Municipalities Of The Republic Of Kosovo*, Law No. 03/L-068, Official Gazette Of The Republic Of Kosovo 15.06.2008.

Republic Of Kosovo Assembly, (2007). *On The Use Languages*, Law No. 02/L-37, Official Gazette Of The Republic Of Kosovo, 01.03.2007.

Republic of Kosovo Assembly,(2006). *Law On Preschool Education*, Law No. 02/L-52, Official Gazette of the Republic of Kosovo,19 January 2006.

Sağır, M. (2007). "Anadil mi ? Anadili mi?" *Turkish Studies / Türkoloji Arastırmaları Volume 2/2 Spring 2007.*(s.540-544).

Schmelkes, S. (2006). "Language, Power and Cultural Identity", *Expert Meeting on Intercultural Education*, UNESCO HQ, Paris, 20-22 March 2006, Section of Education for Peace and Human Rights.(pp.10-11).

T.D.K. (2011). Büyük Türkçe Sözlük,<http://www.tdkterim.gov.tr/bts/>.29.01.2011.

Sofuoğlu, E., Topsakal, C. (2007). "Osmanlı Devleti'nin Kosova Eğitim Sistemi'ne Yönelik Yönetimsel Düzenlemeleri", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi. Haziran 2007. Cilt:IV, Sayı:1,(60-80).*<http://Efdergi.Yyu.Edu.tr>.

Topsakal, C., Koro, B. (2007). *Kosova'da Yaşayan Türkçe Eğitim*, Bay Yayınları, Prizren-Kosova.

UNESCO (2006). "*Guidelines on Intercultural Education*", Section of Education for Peace and Human Rights, Division for the Promotion of Quality Education, Education Sector. 7, place de Fontenoy 75352 Paris 07 SP. France.

Vardar, B. (1998). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: ABC Kitabevi.

Wallace, M., Raynou, A. (2004). "The Thai Community Curriculum as a Model for Multicultural Education", *International Education Journal*, Vol 5, No 1, 2004(pp.50-64); <http://iej.cjb.net>.14.01.2011.

Young, C. (2005). "Developing Teaching/Learning Materials and Graded Reading Materials" *First Language First: Community-based Literacy Programmes for Minority Language Contexts in Asia.*(pp.29-33), UNESCO Asia and Pacific Regional Bureau for Education P.O. Box 967, Prakanong Post Office Bangkok 10110, Thailand.

